

ICOMOS Technische Beoordeling

Erfgoed	Hollandse Waterlinies
Staatspartij	Nederland
Object Ref	759bis
Datum inschrijving	1996
Criteria	(ii)(iv)(v)
Project	Herontwikkeling Fort bij Kudelstaart

Achtergrond

Het werelderfgoed Stelling van Amsterdam werd in 1996 op de Werelderfgoedlijst ingeschreven op basis van de criteria (ii), (iv) en (v); (Besluit CONF 201 VIII.C). In 2021 werd het erfgoed uitgebreid met de Nieuwe Hollandse Waterlinie en kreeg het de naam 'Hollandse Waterlinies' (Besluit 44 COM 8B.23), een werelderfgoed met een lengte van meer dan 200 km. In de ICOMOS-evaluatie die ten tijde van de uitbreiding van het erfgoed werd uitgevoerd, werden de kernkwaliteiten van het erfgoed geordend in drie hoofdcategorieën:

- het strategisch landschap
- het watermanagementsysteem
- de militaire werken,
... die elk werden geduid in specifieke onderdelen

Het Fort bij Kudelstaart is een van de militaire vestingwerken die in 1996 op de Werelderfgoedlijst werd opgenomen en nu deel uitmaakt van het werelderfgoed 'Hollandse Waterlinies'. De bouw van de vestingwerken aan de oever van de Westeinderplassen begon in 1890 en de bouw van dit fort zelf werd voltooid in 1906. Nadat het in 1959 buiten dienst werd gesteld, werd het gebruikt als recreatiefaciliteit door een stichting die vakanties faciliteerde voor Nederlandse militairen en hun gezinnen. Het fort werd tot 2015 door de stichting gebruikt als uitvalsbasis voor recreatieve zeilactiviteiten. Voor dat doel werd in het glacis rond het Fort een coupure gemaakt, zodat het water tussen het forteiland en het glacis kon worden gebruikt als haven voor kleine boten.

Het Fort bij Kudelstaart, met haar aarden wallen en glacis, werd eerst verkocht door het Ministerie van Defensie aan de gemeente, in 2015. Deze laatste ondernam enkele welkome restauratieprojecten rondom het Fort om enkele essentiële kenmerken, zoals de inundatiesluis, te behouden. Vervolgens werd het in openbare aanbesteding te koop aangeboden, waarbij uit berichten in de pers bleek dat de gemeente “grote kansen zag voor een herontwikkeling van het fort door een ambitieuze partij die bereid is te investeren” (Dichtbij.nl, 09 oktober 2014 [informeel vertaald]; <https://www.dichtbij.nl/3731502/fort-bij-kudelstaart-staat-te-koop>). Het Fort is in 2016 na een openbare aanbesteding verkocht aan een particuliere ontwikkelaar.

Voor het Fort is een project ontwikkeld en een Heritage Impact Assessment (HIA) in opdracht gegeven om de impact daarvan op de Outstanding Universal Value (OUV) van het erfgoed te beoordelen. Deze HIA, getiteld Heritage Impact Assessment Ondernemingsplan Fort Kudelstaart, Provincie Noord-Holland (Arcadis Design & Consultancy) d.d. 19 maart 2021 (in het Nederlands), is afgerond voordat de Werelderfgoedcommissie het voorstel van de Staatspartij om het erfgoed uit te breiden tot het werelderfgoed 'Hollandse Waterlinies' in juli 2021 goedkeurde.

Op 16 april 2021 ontving ICOMOS een kopie van deze HIA, die door de Staatspartij ter beoordeling is voorgelegd aan het Werelderfgoedcentrum.

Overzicht van de Statement of Outstanding Universal Value (SOUV)

Een voorlopige verklaring van Uitzonderlijke Universele Waarde (SOUV) voor het uitgebreide erfgoed werd vastgesteld door het Werelderfgoedcomité in 2021 (Besluit 44 COM 8B.23). Hieronder volgt een uittreksel:

Korte samenvatting

De Hollandse Waterlinies vormen een verdedigingssysteem dat zich over 200 km uitstrekt langs de rand van het bestuurlijke en economische hart van Nederland. Het bestaat uit de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. Het systeem is aangelegd tussen 1815 en 1940 en bestaat uit een netwerk van 96 forten, dijken, sluizen, gemalen, grachten en inundatiepolders, die samenwerken om Nederland te beschermen door het principe van tijdelijke overstroming van het land toe te passen. Het is ontwikkeld dankzij de speciale kennis van waterbouwkunde voor defensiedoeleinden die de Nederlanders sinds de 16e eeuw bezitten en toepassen. Elk van de polders langs de vestinglijn heeft zijn eigen inundatievoorzieningen.

Criterium (ii): *Het reeds ingeschreven erfgoed (Stelling van Amsterdam) en de genomineerde uitbreiding illustreren de technologie en regelingen die de Nederlanders ontwikkelden om inundatie te beheersen in zijn meest geavanceerde en uitgebreide vorm. Hoewel inundatie ter verdediging al sinds de Middeleeuwen in de laaggelegen delen van Noordwest-Europa werd gebruikt, brachten de Nederlanders het systeem tot een ongekennde vooruitgang en schaal. De Hollandse Waterlinies waren niet de laatste die werden gebouwd: de kennis die hier was ontwikkeld werd toegepast en verder uitgewerkt bij de bouw van andere verdedigingslinies in Europa in de jaren 1930-40, zoals de Franse Maginotlinie, de Duitse Pommerse Linie en later, in de jaren '50, de IJssellinie in Nederland.*

Criterium (iv): *De Nieuwe Hollandse Waterlinie illustreert een verdedigingssysteem dat gebruik van landschapselementen, zorgvuldig waterbeheer en beheersing voor inundatievelden, en militaire fortificaties om de kwetsbare punten te beschermen, ingenieus heeft geïntegreerd. Met name de genomineerde uitbreiding bood, door de aard van de landmorfologie, grotere mogelijkheden om de landschapskenmerken te benutten. Door de aanwezigheid van verschillende rivieren, die voor de vijand toegangspunten waren en daarom verdedigd moesten worden, werden veel forten gebouwd voor dat doel.*

De Nieuwe Hollandse Waterlinie illustreert ook de ontwikkeling van de militaire architectuur in de 19e en begin 20e eeuw en de overgang van baksteen naar betonconstructies. De rijke verzameling forten binnen de NHW illustreert op uitzonderlijke wijze de voortdurende aanpassing van de militaire techniek aan nieuwe defensieve uitdagingen en vult de Stelling van Amsterdam aan met extra onderdelen, waardoor de rechtvaardiging van dit criterium wordt versterkt.

Criterium (v): *de genomineerde uitbreiding representeert een ingenieus gebruik van de topografie en hydrologie van het landschap voor defensiedoeleinden. De kennis die gedurende verschillende eeuwen is ontwikkeld om water te beheren voor landbouwdoeleinden werd geperfectioneerd en ten dienste gesteld van de verdediging van het land, met behulp van gemalen, waterlopen, sluizen, ringkanalen en dijken, om een snelle en precieze controle te verzekeren van de waterstroom. Verschillende civiel gebouwde constructies werden geïntegreerd in het militaire verdedigingssysteem. De voorgedragen uitbreiding zal de Uitzonderlijke Universele Waarde van de Stelling van Amsterdam versterken en aanvullen als een model van het militaire systeem dat op ingenieuze wijze het gebruik van landschapselementen en waterbeheer heeft geperfectioneerd om een verdedigingssysteem van grote territoriale omvang te bereiken.*

Analyse

Het voorgestelde project behelst een ambitieuze architectonische ingreep in het Fort bij Kudelstaart, één van de forten die deel uitmaken van het erfgoed. Dit voorstel lijkt geen uitzondering te zijn in de ontwikkeling van dit werelderfgoed. Uit de website van de Stelling van Amsterdam (<https://www.stellingvanamsterdam.nl/en/>) wordt duidelijk dat andere forten recentelijk adaptief zijn hergebruikt, soms door ingrijpende ingrepen. ICOMOS wijst op de nieuwbouw en zonne-energie-installaties op het Vuurtoreneiland (Kustbatterij bij Durgerdam) en de transformatie van het Fort aan de Neckerweg tot

wellness / kuuroord Fort Resort Beemster (<https://www.fortresortbeemster.nl/en/>). Dat project omvatte klaarblijkelijk grond-gedekte uitbreidingen van het Fort op de plaats van de oorspronkelijke aarden wal die het fort beschermde. Ook Fort Hoofddorp lijkt sinds de inschrijving van de Stelling van Amsterdam in 1996 adaptief te zijn gerenoveerd. Veel van deze werkzaamheden omvatten prijzenswaardige restauratiewerkzaamheden, maar kunnen ook hebben geleid tot een aantasting van deze onderdelen en hebben daardoor de integriteit en authenticiteit van het erfgoed aangetast.

Het project voorziet in de herbestemming van het Fort tot een hotel met restaurant, spa, conferentie- en vergaderfaciliteit, museum, voorzieningen voor zeil- en watersportrecreatie en parkeerplaats voor 230 voertuigen. Om dit zeer ambitieuze programma te realiseren zal het gehele onbebouwde terrein van het Fort achter het hoofdgebouw worden afgegraven om een ondergrondse parkeergarage te realiseren, met toegang vanaf een hellingbaan aan de zuidzijde van het Fort. Daarnaast worden in de overige aarden wallen nieuwe bouwvolumes gerealiseerd en overdekt. Het bestaande gebouwde volume van het Fort zal worden aangepast om deze nieuwe functies te herbergen.

De HIA is uitgevoerd vóór de uitbreiding van het werelderfgoed en is gebaseerd op een verouderde OUV-verklaring die in 2016 is vastgesteld; de conclusies ervan zouden daarom als niet meer accuraat kunnen worden beschouwd. Ook worden de mogelijke effecten van de voorgestelde ontwikkeling van het Fort op zichzelf beoordeeld, waarbij het standpunt wordt ingenomen dat, aangezien er geen andere projecten in het afgebakende studiegebied (de directe omgeving van het Fort bij Kudelstaart) zijn gelegen, de cumulatieve effecten niet hoeven te worden onderzocht. Tegelijkertijd betoogt de HIA ook dat, aangezien het Fort bij Kudelstaart slechts één van een aantal forten van het werelderfgoed is, de geplande grote ontwikkeling in dit ene fort zou leiden tot een matig (mild) effect op de OUV van het erfgoed.

Alle forten samen vormen het werelderfgoed en dragen individueel en collectief bij tot de OUV ervan als geheel. Zij leveren individueel en collectief het bewijs van de *"ontwikkeling van de militaire architectuur in de 19e en het begin van de 20e eeuw en van de overgang van baksteen- naar betonbouw"*, en derhalve van de toepassing van criterium (iv) op dit erfgoed. Hun aarden wallen dragen verder bij tot de toepassing van criterium (v) in hun *"ingenieus gebruik van de topografie"*. Het Fort bij Kudelstaart kan derhalve niet op zichzelf worden beschouwd, maar mogelijke gevolgen voor de OUV van het erfgoed moeten holistisch worden beoordeeld, voor het gehele erfgoed. Voorts wordt opgemerkt dat dit een dynamisch erfgoed is waarin vele restauratieprojecten, maar ook recente projecten voor adaptief hergebruik, zijn ondernomen. De beperkte aandacht van de HIA voor alleen de beoordeling van het effect van het project voor het Fort bij Kudelstaart heeft dan ook tot gevolg dat de HIA geen doeltreffende beoordeling oplevert van het effect van het project op de OUV van het gehele erfgoed, dat sinds de inschrijving reeds mogelijk door andere projecten is beïnvloed. Bovendien worden geen alternatieven voor het project onderzocht.

ICOMOS is voorts van mening dat de HIA beter rekening moet houden met de feitelijke gevolgen van de voorgestelde ingrepen voor de integriteit en authenticiteit van het geheel van het Fort. Een voorbeeld van een punt van zorg is dat de HIA concludeert dat uitgebreide afgravingen en de bouw van een ondergrondse parkeergarage en vervanging van de aarden wallen door met aarde bedekte bouwvolumes zouden leiden tot *"geen verandering"* en *"minimale impact"* op de integriteit van het monument (*"De geplande ontwikkelingen zullen een beperkte impact hebben op het aspect integriteit, omdat de aarden lichamen worden verwijderd en delen van de gebouwen worden doorbroken"* [informele vertaling], blz. 40). Dit standpunt beschouwt de authenticiteit van de aarden wallen alleen in hun uiterlijke vorm, wat een zeer beperkte interpretatie is.

De HIA concludeert dat de ingreep in het bestaande gebouwde geheel zou leiden tot een *"kleine verandering"* in de authenticiteit van het materiaal en de substantie (p. 42), een conclusie die ICOMOS niet onderschrijft. De HIA houdt bijvoorbeeld geen rekening met de grote ingrepen die nodig zullen zijn om diensten, zoals klimaatbeheersing en een spa, in het gebouw van het Fort te introduceren.

Conclusies

Het Fort bij Kudelstaart is zeker niet de enige in haar categorie, maar voor deze generatie vestingwerken kan het ook niet worden beschouwd als een knip-en-plak ontwerp. Het is een schakel in een keten van vestingwerken en als zodanig essentieel. Het behoud van haar materialiteit is fundamenteel voor haar authenticiteit. Het project voorziet in dermate ingrijpende wijzigingen dat deze authenticiteit bedreigd lijkt.

Het is belangrijk te realiseren dat het uitzicht vanuit en op het Fort essentieel is om het functioneren van het fort als onderdeel van een verdedigingslandschap te begrijpen. Het voorgestelde beplantingsontwerp is duidelijk a-historisch: sinds de demilitarisering is er geleidelijk een natuurlijk bomenbestand ontstaan. Vroeger was het Fort verstoken van enige hoge vegetatie, bomen en struiken.

Een ander gevaar - gezien in het licht van recente herontwikkelingsprojecten voor enkele van de andere forten van dit werelderfgoed - is dat dit project een precedent schept dat een fort uit 1890-1910 alleen geacht wordt bij te dragen aan de authenticiteit en integriteit van dit werelderfgoed in zijn algemeenheid en zijn uiterlijke verschijningsvorm.

ICOMOS adviseert dat de effecten die in de HIA zijn beoordeeld, zijn onderschat. ICOMOS concludeert dat de voorgestelde wijzigingen in materiaal en substantie, ontwerp en vorm, en relatie van het Fort tot het landschap een ernstige inbreuk vormen op de integriteit en authenticiteit van dit fort en vervolgens van het werelderfgoed, evenals het gebruik en de functie, waarbij dit laatste te groot is in relatie tot het monument.

Hoewel ICOMOS opmerkt dat een voortgezet gebruik van het Fort in de toekomst het behoud ervan zal ondersteunen, komt het tot de conclusie dat het voorgestelde project te ambitieus is en een grote negatieve impact zal hebben op het Fort bij Kudelstaart, en daarmee op de integriteit en authenticiteit van de Outstanding Universal Value van het werelderfgoed 'Hollandse Waterlinies'. Dit bleek al duidelijk uit de ambities van de gemeente bij de aanbesteding van het project. Daarom wordt geadviseerd om het gehele project voor het Fort bij Kudelstaart te heroverwegen en opnieuw te conceptualiseren om het in overeenstemming te brengen met het behoud van de Outstanding Universal Value van dit werelderfgoed, zoals ook zou moeten gebeuren voor elk ander toekomstig herontwikkelingsproject van de forten en inundatiegebieden van dit erfgoed.

ICOMOS adviseert voorts dat effectbeoordeling het best kan worden toegepast als proactief instrument tijdens het gehele proces van projectontwikkeling, waarbij alternatieven op een integratieve manier worden geëvalueerd met het doel negatieve effecten te voorkomen, en niet louter als instrument om achteraf een voltooid projectvoorstel te beoordelen, wanneer het moeilijk kan zijn de voorgestelde ingrepen te wijzigen.

ICOMOS blijft ter beschikking van de Staatspartij voor verdere verduidelijking van het bovenstaande of voor bijstand indien nodig.

ICOMOS, Charenton-le-Pont
Juli 2022

ICOMOS Technical Review

Property	Dutch Water Defence Lines
State Party	Netherlands
Property Ref	759bis
Date of inscription	1996
Criteria	(ii)(iv)(v)
Project	Redevelopment of Fort bij Kudelstaart

Background

The Defence Line of Amsterdam World Heritage property was inscribed on the World Heritage List in 1996 on the basis of criteria (ii), (iv) and (v); (Decision **CONF 201 VIII.C**). In 2021, the property was extended to include the New Dutch Water Line and was renamed the Dutch Water Defence Lines (Decision **44 COM 8B.23**), a World Heritage property extending over 200km in length. In the ICOMOS evaluation undertaken at the time of the extension of the property, the attributes of the property were organized into three main categories:

- the Strategically Deployed Landscape
- the Water Management System
- the Military Fortification,
...which were each articulated into attributes.

Fort bij Kudelstaart is one of the military fortifications that was included in the property inscribed on the World Heritage List in 1996 and now forms part of the Dutch Water Defence Lines World Heritage property. Construction of the fortifications on the shore of the Westeinderplassen commenced in 1890 and the construction of this fort itself was completed in 1906. After its decommissioning in 1959, it was used as a recreation facility by a foundation that facilitated vacations for Dutch military personnel and their families. The Fort was used by the foundation as a base for recreational sailing activities until 2015. To this aim, a coupure was cut into the glacis surrounding the Fort to allow the water body between embankments and glacis to be utilised as small-boat harbour.

Fort bij Kudelstaart, with its embankments and glacis, was sold first by the Ministry of Defence to the local authority in 2015. The latter undertook some welcome restoration projects at the Fort so as to safeguard some of its essential characteristics, such as the inundation sluice. It was subsequently put on sale on open tender, with reports in the press indicating that the local authority saw “great opportunities for the redevelopment of the fortress by an ambitious party that is prepared to invest” (Dichtbij.nl, 09 October 2014 [informally translated]; <https://www.dichtbij.nl/3731502/fort-bij-kudelstaart-staat-te-koop>). The Fort was sold to a private developer in 2016, following the open tendering process.

A project has been developed for the Fort and a Heritage Impact Assessment (HIA) commissioned to assess its impact on the Outstanding Universal Value (OUV) of the property. This HIA, titled *Heritage Impact Assessment Ondernemingsplan Fort Ondernemingsplan Fort Kudelstaart, Provincie Noord-Holland* (Arcadis Design & Consultancy) dated 19 March 2021 (in Dutch), was completed before the World Heritage Committee adopted the proposal by the State Party to extend the property to become the Dutch Water Defence Lines World Heritage property in July 2021.

On 16 April 2021, ICOMOS received a copy of this HIA, which was submitted by the State Party to the World Heritage Centre for review.

Recall of the Statement of Outstanding Universal Value (SOUV)

A provisional Statement of Outstanding Universal Value (SOUV) for the extended property was noted by the World Heritage Committee in 2021 (Decision **44 COM 8B.23**). An extract is presented below:

Brief synthesis

The Dutch Water Defence Lines represents a defence system extending over 200 km along the edge of the administrative and economic heartland of Holland. It is comprised of the New Dutch Waterline and the Defence Line of Amsterdam. Built between 1815 and 1940, the system consists of a network of 96 forts, dikes, sluices, pumping stations, canals and inundation polders, working in concert to protect Holland by applying the principle of temporary flooding of the land. It has been developed thanks to the special knowledge of hydraulic engineering for defence purposes held and applied by the people of the Netherlands since the 16th century. Each of the polders along the line of fortifications has its own inundation facilities.

Criterion (ii): *The already-inscribed property (Defence Line of Amsterdam) and the nominated extension illustrate in its most advanced and extensive form the technology and arrangements that the Dutch developed to control inundation. Although inundation for defence had been used since the Middle Ages in the low-lying parts of north-western Europe, the Dutch brought the system to an unprecedented level of advancement and scale. The DWDL were not the last to be built: the knowledge developed here was applied and further elaborated to build other defence lines in Europe in the 1930-40s, such as the French Maginot Line, the German Pomeranian Line and, later, in the 1950s, the IJssel Line in the Netherlands.*

Criterion (iv): *the NDW illustrates an ingenious system of defence which has achieved the integrated use of landscape features, careful water management and control for inundation fields, and military fortifications to protect the vulnerable points. In particular the nominated extension offered, due to the very nature of the land morphology, larger opportunities to harness the landscape characteristics. Due to the presence of several rivers, which were points of access for the enemy and needed therefore to be defended, many forts were built for this purpose.*

The NDW also illustrates the development of military architecture in the 19th and early 20th centuries as well as the transition from brick to concrete construction. The rich collection of forts comprised within the NDW exceptionally illustrates the continuous adaptation of military engineering to new defensive challenges and complements the DLA with further attributes, thereby reinforcing the justification of this criterion.

Criterion (v): *the nominated extension represents an ingenious use of the topography and hydrology of the landscape for defence purposes. The knowledge developed over several centuries to manage water for farming purposes was perfected and put to the service of the defence of the country, with the aid of pumping stations, watercourses, sluices, ring canals and dykes, to ensure rapid and precise control of the water flow. Several structures that were built for civil use were integrated into the military defence system. The nominated extension will enhance and complement the Outstanding Universal Value of the DLA as a model of the military system that has ingeniously perfected the use of landscape features and water management to achieve a defensive system of large territorial scale.*

Analysis

The project proposed presents an ambitious architectural intervention in Fort bij Kudelstaart, one of the forts included in the property. This proposal does not seem to be an exception in the development of this property. From the website of the Amsterdam Defence Line (<https://www.stellingvanamsterdam.nl/en/>), it becomes clear that other forts have recently been adaptively reused, sometimes through extensive interventions. ICOMOS notes the new construction and solar energy installations at the Vuurtoreneiland (Kustbatterij bij Durgerdam) and the

transformation of Fort an de Neckerweg into a health spa called Fort Resort Beemster (<https://www.fortresortbeemster.nl/en/>). That project seems to have included covered-over extensions into the built fabric of the Fort in the location of the original earthen rampart protecting the main body of the fort. Likewise, Fort Hoofddorp seems to have been adaptively renovated since the inscription of the Defence Line of Amsterdam in 1996. Much of this work has included laudable restoration activities, but may also have led to a degrading of these attributes and therefore have impacted the integrity and authenticity of the property.

The project proposes to repurpose the Fort for use as a hotel with restaurant, spa, conference and meeting facility, museum, sailing and water sports recreation provisions and parking area for 230 vehicles. To achieve this very ambitious programme, the entirety of the unconstructed territory of the Fort behind the main building is to be excavated to realise an underground parking garage, with entrance from a ramp at the southern side of the fort. Added to this, new building volumes will be realised in the other earthen embankments and these covered over. The existing built volume of the Fort will be adapted to accommodate these new functions.

The HIA was undertaken before the extension of the property and is based on an outdated statement of OUV adopted in 2016; its conclusions could therefore be seen not to be accurate anymore. It also assesses the potential impacts of the proposed development at the Fort in isolation, taking the position that seeing as no other projects are located in the delineated study area (the direct vicinity of Fort bij Kudelstaart), it does not need to address cumulative impacts. At the same time, the HIA also argues that because Fort bij Kudelstaart is but one of number of forts of the property, the large development planned in this one fort would result in a *matig* (mild) impact on the OUV of the property.

All the forts that together compose the property and individually and collectively contribute to its OUV as a whole. They individually and collectively provide evidence of the *“development of military architecture in the 19th and early 20th centuries as well as the transition from brick to concrete construction”*, and therefore the application of criterion (iv) to this property. Their embankments further contribute to the application of criterion (v) in their *“ingenious use of the topography”*. Fort bij Kudelstaart can therefore not be seen in isolation but any potential impacts on the OUV of the property should be gauged holistically, for the whole property. It is further noted that this is a dynamic property in which many restoration projects, but also recent adaptive reuse projects, have been undertaken. Therefore, the narrow focus of the HIA on only assessing the impact of the proposal on Fort bij Kudelstaart has a consequence that the HIA does not deliver an effective assessment of impact of the proposal on the OUV of the entire property, which has already potentially been impacted on through other projects since its inscription. Additionally, no alternatives to the proposal are investigated.

ICOMOS further considers that the HIA should take better cognisance of the actual impact of proposed interventions on the integrity and authenticity of the fabric of the Fort. An example of one point of concern is that the HIA concludes that extensive excavation and construction of a sub-level parking garage and replacement of the earthen embankments with soil-covered building volumes would lead to “no change” and “minimal impact” on the integrity of the property (“The planned developments will have a limited impact on the aspect of integrity, because the earthen bodies will be removed and parts of the buildings will be breached” [informal translation], p. 40). This position considers the authenticity of the embankments only in their outward visual form, which is a very limited interpretation.

The HIA concludes that the intervention in the extant built fabric would lead to a “small change” to the material and substance of the authenticity (p. 42), a conclusion that ICOMOS does not support. The HIA, for instance, does not take cognisance of the large interventions that will be required to introduce services, such as climate control and a spa, into the fabric of the Fort.

Conclusions

Fort Kudelstaart is certainly not singular in its type, but for this generation of fortifications it can neither be considered a copy and paste design. It is a link in a chain of fortifications and, as such, it is essential. The conservation of its materiality is fundamental for its authenticity. The project foresees such a scale of modifications that this authenticity seems threatened.

It is important to consider that the views from and towards the Fort are essential to understanding the fort's functioning as part of a defence landscape. The proposed planting design is clearly ahistorical: at present, a natural tree cover has gradually been established since demilitarization. Formerly, the Fort was devoid of any tall vegetation, trees and shrubs.

A further danger – when seen in the light of recent redevelopment projects for some of the other forts of this property – is that this project will set a precedent that a fort of 1890-1910 is only considered as contributing to the authenticity and integrity of this property in its overall relief and its external appearance.

ICOMOS advises that the impacts assessed by the HIA provided have been underestimated. ICOMOS concludes that the proposed changes in material and substance, design and form, and relationship of the Fort to the landscape constitute a serious infringement of the integrity and authenticity of this fort and subsequently of the property, as do the use and function, the latter being oversized in relation to the monument.

While noting that a continued use of the Fort will in future support its conservation, ICOMOS comes to the conclusion that the proposed project is over-ambitious and will have a high negative impact on Fort bij Kudelstaart, and therefore on the integrity and authenticity of the Outstanding Universal Value of the Dutch Water Defence Lines World Heritage property. This was already clear in the ambitions of the local authority when putting the project out to tender. It is therefore advised that the entire project for Fort bij Kudelstaart be reconsidered and reconceptualised to align it with the maintenance of the Outstanding Universal Value of this property, as should be done for any other future redevelopment project of the forts and inundation areas of this property.

ICOMOS further advises that impact assessment can best be applied as proactive tool throughout the process of a project development that evaluates alternatives in an integrative manner with aim to avoid negative impact, and not merely as a retrospective testing tool following the completion of a project proposal, when it may be difficult to change the proposed interventions.

ICOMOS remains at the disposal of the State Party for further clarification on the above or assistance as required.

ICOMOS, Charenton-le-Pont
July 2022